

ben dan men op een domineesschool kan verkrijgen.' (p. 216).

We mogen nooit bang zijn voor een wetenschappelijke theologiebeoefening, we kunnen er alleen maar rijker van worden. Hoeveel rijker, laat de auteur zien in zijn dertien portretten van reformatorische theologen van naam: K.H. Roessingh, G.J. Heering, O. Noordmans, Th.L. Haitjema, K. Schilder, G.C. Berkouwer, K.H. Miskotte, A.A. van Ruler, H. Berkhof, J.M. de Jong, H.J. Heering, A.Th. van Leeuwen en H.M. Kuitert. Deskundig en leesbaar – geen vanzelfsprekende combinatie als het over protestantse theologie gaat – zet de auteur hun posities uiteen, niet alleen binnen-wetenschappelijk, maar ook in het brede spectrum van de vele richtingen binnen het Nederlandse protestantisme, en ook afgezet tegen hun maatschappelijke en politieke keuzes. Al doende demonstreert hij de grote waarde van respectvolle theologische discussie: de selectie omvat drie Remonstrantse, zes Hervormde en vier Gereformeerde theologen, en de uiteenzettingen van hun denken geven volop aandacht aan de punten waarop zij met elkaar en met belangrijke buitenlandse theologen (Tillich, Barth, Brunner, Bultmann) in gesprek gaan. Hij kiest bovendien voor het portretteren van enkele uitgesproken Einzelgänger: Miskotte, Van Ruler, Van Leeuwen.

Het resultaat is dan ook niet een reeks losse portretten, maar een demonstratie van een eeuw doorgaande theologische discussie, waarin invalshoeken, richtingen en thema's telkens weer terugkomen, telkens weer vanuit een andere hoek worden benaderd. De lezer krijgt de neiging het boek nog eens te lezen, maar dan thematisch, door bijvoorbeeld de christologie te volgen, of de invloed van en discussie met Karl Barth, of de reactie op de grote veranderingen in kerk en theologie sinds de jaren zestig.

Dat brengt mij tenslotte op een minpunt: het ontbreken van registers. Een onderwerpsregister is misschien wat te veel gevraagd, maar het ontbreken ervan had enigszins kunnen worden gecompenseerd door ook de tussenkopjes in de inhoudsopgave op te nemen. Een personenregister echter zou de waarde van dit boek nog aanzienlijk hebben vergroot.

A. de Raaf, *"En dat alles voor die kinderen..."*
Protestants-christelijk onderwijs in Naaldwijk,
1875-2000, Naaldwijk: Stichting Stimulering
Historische Publicaties Westland, 2000, 175 pag.,
ISBN 90-74610-06-4.

– Lodewijk Winkeler

In een beknopte, maar prettig leesbare stijl beschrijft de auteur (van wie wij niet meer te weten komen dan dat hij leerling van de Naaldwijkse Rehobothschool was van 1928 tot 1934) de geschiedenis van de school van zijn jeugd van de oprichting tot de schaalvergrotingen en fusies aan het eind van de twintigste eeuw. Hij besteedt aandacht aan uiteenlopende aspecten: bestuurlijke aangelegenheden, de setting van de school in het dorp, de verschillende gebouwen, financiering voor en na de gelijkstelling aan het openbare onderwijs, en leerlingenaantallen; hij geeft korte biografieën van de achtereenvolgende hoofden. Alleen schiet, zoals wel vaker gebeurt, het onderwijs er helaas bij in. Welke boeken werden gebruikt? Is er iets te zeggen over protestants-christelijke pedagogiek? Het was wellicht toch aardiger geweest om de lijst van onderwijzend personeel (bijlage 3) niet te beperken tot diegenen die tien jaar of meer aan de school verbonden waren, temeer daar dit criterium niet blijkt te gelden voor bestuursleden (bijlage 1). Dan maar een kleiner lettertype genomen.

Gedenkboeken als deze zijn natuurlijk hoofdzakelijk bestemd voor 'eigen publiek', oud-leerlingen, oud-docenten, en in de geschiedenis van hun woonplaats geïnteresseerde Naaldwijkers; lezers bij wie wellicht niet al te veel voorkennis van de historische context mag worden verondersteld. Des te prijzenswaardiger is het dat de auteur begint met een brede schets van de kerkelijke ontwikkelingen in Naaldwijk, de schoolstrijd, en het openbaar onderwijs in Naaldwijk. Daardoor krijgt de geschiedenis van een school een identiteit, iets eigens, dat begrip wekt bij de moderne lezer voor de moeizaamheid, en respect voor de durf, waarmee laat twintigste-eeuwse kwesties als schaalvergroting en interconfessioneel onderwijs aangesneden werden.